

Niko Korpela

SÄÄNTÖKOKOELMAN SUUNNITTELU JA TAITTO

Esimerkkinä Ylivieskan Jääkarhujen sääntökokoelma

Opinnäytetyö

KESKI-POHJANMAAN AMMATTIKORKEAKOULU

Mediatekniikan koulutusohjelma

Huhtikuu 2012

TIIVISTELMÄ OPINNÄYTETYÖSTÄ

Yksikkö Ylivieska	Aika Huhtikuu 2012	Tekijä/tekijät Niko Korpela
Koulutusohjelma Mediatekniikka		
Työn nimi SÄÄNTÖKOKOELMAN SUUNNITTELU JA TAITTO Esimerkkinä Ylivieskan Jääkarhujen sääntökokoelma		
Työn ohjaaja Maarit Tammisto		Sivumäärä 31 + 2 liitettä
Työelämäohjaaja Kyösti Mattila		
<p>Opinnäytetyön aiheena oli suunnitella ja taittaa Ylivieskan Jääkarhut-jääkiekkoseuralle uusi sääntökokoelma. Tehtävänä oli taittaa pelisäännöt visuaalisesti niin, että ne näyttävät sopivalta lukea kaikille seuran toiminnassa mukana oleville. Sääntökokoelmasta tehtiin myös sähköinen kopio seuran Internet-sivuille.</p> <p>Opinnäytetyön teossa tutkittiin taittamista, julkaisun tekemistä, typografiaa ja tärkeimpänä hyvää luettavuutta käsitteleviä lähteitä.</p> <p>Käytännössä työhön kuului valmiin tekstin muokkaus, kuvituksen ja erilaisen grafiikan-suunnittelu sekä ulkoasun suunnittelu ja -taitto.</p>		

Asiasanat

julkaisun suunnittelu, kuvankäsittely, kuvat, luettavuus, taittaminen, typografia, visuaalisuus, värit

ABSTRACT

CENTRAL OSTROBOTHNIA UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES	Date April 2012	Author Niko Korpela
Media Technology		
Name of thesis DESIGNING AND IMPLEMENTING AN RULE BOOK Case: A Rule Book for Ylivieska ice hockey club Ylivieskan Jääkarhut.		
Instructor Maarit Tammisto	Pages 31+ 2 appendices	
Supervisor Kyösti Mattila		
<p>The objective of This final thesis was to design and implement a rule book for the ice hockey club Ylivieskan Jääkarhut. The task was to design the layout of the rules visually, so that they are readable for all involved in the activities of the club. A digital version of the rule book was also placed in the club's web site.</p> <p>The used source materials were mostly about designing layout, readability and typography.</p> <p>In practice, the work included editing the text and designing artwork and different graphics. In addition, it included visual design of the layout.</p>		

Key words

colours, design, graphics, images, layout, readability, typography, visuality

KÄSITTEIDEN MÄÄRITTELY

TAITTAMINEN	Julkaisun eri elementtien kuten tekstin ja kuvien järjestä- mistä ja sommittelua yhtenäiseksi kokonaisuudeksi esi- merkiksi tietokoneen taitto-ohjelmalla.
TALOTYYLI	Yrityksen tai yhteisön visuaalinen linja - ilme jota se nou- dattaa kaikessa viestinnässään.
KIRJASINTYYPPI	Kirjasintyyppi eli fontti (myös kirjaintyyppi tai kirjasinlaji) on painetun tai sähköisesti tuotetun tekstin ulkonäköstan- dardi. Kirjasintyypejä on monia erilaisia.

ESIPUHE

Tämä opinnäytetyö on tehty Ylivieskan Jääkarhut-jääkiekkoseuralle. Työn aiheena oli suunnitella ja taittaa sääntölehti seuran säännöistä ja toimintatavoista. Lopputuloksen tuli olla näyttävä ja sääntöjen tuli olla helppolukuisia kaikille seuran jäsenille. Työnohjauksessa minua auttoi seuran varapuheenjohtaja Kyösti Mattila.

Niko Korpela

**TIIVISTELMÄ
ABSTRACT
KÄSITTEIDEN MÄÄRITTELY
ESIPUHE
SISÄLLYS**

1 JOHDANTO	1
2 LÄHTÖTILANNE VAIKUTTAJAN NÄKÖKULMASTA	3
2.1 Lähettäjä	3
2.2 Kohderyhmä	4
2.3 Julkaisun tavoitteet	4
3 JULKAISUN SUUNNITTELU	6
3.1 Suunnittelun päämäärät	6
3.2 Ulkoasun suunnittelu	7
3.3 Julkaisun koko	8
3.4 Julkaisun sivumäärä	9
3.2 Materiaalin muokkaus	9
4 LUETTAVUUDEN PERIAATTEET	10
4.1 Typografian määrittelyt	10
4.2 Typografia luettavuuden apuna	10
4.3 Luettavuus perustuu sanakuviin	11
4.4 Typografian hierarkia	11
4.4.1 Kirjasintyypit	12
4.4.2 Antiikva ja Grotoski	13
4.4.3 Gemena vastaan versaali	13
4.4.4 Kirjasinkoko	14
4.4.5 Otsikkotyypit	14
4.4.6 Sommittelu luettavuuden kannalta	15
4.4.7 Palstat	16
4.4.8 Kappalerakenne	16
4.4.9 Tausta ja värien käyttö	17
4.4.10 Paperinlaatu ja julkaisun koko	18
4.5 Asiatekstin kieli	18
4.6 Tiedottava teksti tiedottaa	19
4.7 Kohderyhmä ja tekstitaso	20
5 TAITTO JA VISUAALINEN ILME	22
5.1 Selkeä taitto	22
5.2 Tyhjätilan merkitys	23
5.3 Värien käyttö	24
5.4 Kannot	25
5.2 Grafiikka ja kuvat	25
6 TULOKSET JA POHDINTA	29
LÄHTEET	31
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Tehtävänä oli taittaa pelisäännöt visuaalisesti niin, että ne näyttävät sopivalta lukea kaikille seuran toiminnassa mukana oleville. Sääntökokoelma taitettiin pehmeäkantiseksi lehdeksi A4-kokoon. Sääntökokoelmasta tehtiin myös sähköinen versio seuran Internet-sivuille.

Tarkoituksena oli siis taittaa sääntökokoelma, jossa säännöt ovat mahdollisimman selkeästi, sekä lisätä mukaan kuvia ja grafiikkaa. Kuvien avulla haluttiin tuoda lisää mielekkyyttä lukemiseen sekä tukea tekstissä ilmennyttä asiaa. Sääntökokoelmasta haluttiin tehdä mahdollisimman selkeä ja yksinkertainen, jotta se olisi helppoluista ja ymmärrettävää kaikille seuran toiminnassa mukana oleville.

Seuralle oli tehty aikaisemminkin erilaisia lehtiä ja esitteitä. Niiden tyyli noudatti seuran vanhaa tyyliä, ja ne olivat muutenkin tyyliltään erilaisia. Sääntökokoelman tuli olla seuraan yhdistettävissä, mutta sain vapaat kädet kaiken muun suunnittelussa. Tämä helpotti työtä, sillä sain suunnitella myös omia ideoitani, enkä ollut näin sidottu mihinkään. Rajaaminen uuteen värimaailmaan toi mukanaan rajoitteita suunnitteluun, mutta toisaalta se myös nopeutti suunnitteluprosessia. Koska sääntökokoelmasta tuli tehdä sopiva myös Internetiin laitettavaksi, oli tämä otettava huomioon taittaessa.

Seuralta löytyi hieman materiaalia, kuten kuvia ja vanhoja esitteitä, joita olisi voinut käyttää apuna suunnittelussa. Ne eivät kuitenkaan sopineet haluttuun kokonaisuuteen, koska seuran värimaailma ja tyyli oli muuttunut. Koko projektin ajan minua ohjasi Jääkarhujen varapuheenjohtaja Kyösti Mattila.

Opinnäytetyössä esittelen suunnitteluprosessia ja projektin etenemistä loppuun asti. Projekti alkaa lähtötilanteen selvittämisellä ja etenee julkaisun suunnittelun kautta taittamiseen. Pääaiheena haluan kuitenkin syventyä luettavuuteen ja sen merkitykseen. Koska kyseessä on juuri sääntökokoelma, tämä osa-alue painottuu erityisen tärkeäksi. Lähteinä olen käyttänyt erilaisia taittamiseen ja typografiaa liittyviä aineistoja, mutta myös tekstin suunnittelua kuvaavia teoksia. Luettavuuteen

olen hakenut laajuutta myös selkokielen ohjekirjasta. Hyvinä lähteinä mainitsisin Kankaanpään ja Phielin tekemän Tekstintekijän käsikirjan sekä Pesosen Julkaisijan käsikirjan.

2 LÄHTÖTILANNE VAIKUTTAJAN NÄKÖKULMASTA

Projekti aloitetaan lähtötilanteen analysoinnilla jo ennen varsinaista suunnittelu- ja taittamistyötä. Tällä tavoin varmistetaan haluttu lopputulos. Mitä lähettäjä haluaa sanoa vastaanottajalle, ja millä tavoin haluttu viesti ilmaistaan? Lähtötilanteessa tulee selvittää kuka lähettää, kenelle, mitä lähetetään, miksi, millä tavoin ja milloin.

Toimeksiannon jälkeen kootaan työryhmä, jonka osana graafinen suunnittelija on. Alustavien tietojen pohjalta graafinen suunnittelija voi antaa arviota työhön kuluvaan määrään. Työnjaon jälkeen voidaan tehdä kokonaisaikataulu. Sen jälkeen tehdään kokonaisbudjetti, jossa huomioidaan jokaisen osa-alueen työmäärä ja materiaalikustannukset kuten painaminen. Sen jälkeen päästään tuottamaan aineistoa. Graafinen suunnittelija tekee visuaalisen suunnittelun: suunnittelee tuotteen tarkan formaatin, sommittelun, typografian, värien käytön, jne. Yleensä on etukäteen sovittu tehdäänkö ulkoasusta vaihtoehtoisia versioita. Asiakas valitsee tai hyväksyy luonnoksen ja siihen tehdään mahdollisia visuaalisia- ja tekstikorjauksia. Viimeisen hyväksymisen jälkeen työ toimitetaan painoon. (Loiri & Juholin 2002.). Ensimmäinen tapaaminen asiakkaan kanssa oli juuri näiden alustavien tietojen pohtimista.

2.1 Lähettäjä

Lähettäjän tulee aina pohtia, millaisen kuvan hän haluaa itsestään tai yhteisöstään antaa. Seuralle oli tehty myös aikaisemmin tämänkaltaisia painotuotteita. Niissä ei kuitenkaan ollut varsinaista yhtenäistä linjaa. Ylivieska Jääkarhuilla oli olemassa jonkinlainen vanha talotyyli. Kyösti Mattila sanoi, että seuralle oli suunnitteilla uusi värimaailma, jota voisi käyttää hyväksi kokoelman ulkoasussa (Mattila 2010). Kuitenkaan ei ollut täysin varmaa, milloin uusi värimaailma valmistuisi. Jos uusi värimaailma ehtisi tähän, se otettaisiin huomioon ulkoasun suunnittelussa. Yrityksen on hyvä pitää yhtenäinen linja kaikissa mediatuotteissa, joita yritys, seura tai yhteisö julkaisee. Tällä tavoin pysyy yhtenäisyys ja tuote voidaan yhdistää sen lähettäjänsä. Työssä päätettiin käyttää seuran nykyistä värimaailmaa ja fontteja ulkoasun

suunnittelussa. Lehden pitää olla tunnistettavissa seuran omaksi myös ilman liikemerkkiä ja logoa.

2.2 Kohderyhmä

Ennen varsinaista tuotteen tekemisen aloittamista tulee aina määritellä sen kohderyhmä. Kohderyhmä analyysi on oikeastaan koko projektin linjat antava määritelmä. Kohderyhmä vaikuttaa olennaisesti tuotteen ulkoasuun, sisältöön ja erityisesti omassa tapauksessani luettavuuteen. Tehtävänä on suunnitella pelisäännöistä yksinkertainen ja helppolukuinen kokonaisuus, joka sopii niin nuoremmille kuin vanhemmillekin seuran jäsenille. On aivan eri asia suunnitella painotuotetta juniorikäisille kuin esimerkiksi aikuisille.

Tässä työssä täytyi määritellä kohderyhmä melko laajaksi, eikä se ollut kovin helppoa luettavuuden kannalta. Mitä laajempi ja erilaisempi on vastaanottajakunta, sitä vaativampaa on usein myös viestin muotoilu (Pesonen 2007, 3). Kohderyhmäksi voidaan siis laskea kaikki seuran sisällä toimivat henkilöt. Merkittävimpänä kohteena pelaajat ja heidän vanhempansa, sillä sääntökokoelmaa tullaan jakamaan juuri heille. Tietysti tekstin täytyy olla helppolukuista, koska kyseessä on juuri sääntökokoelma, jossa on seuran toiminnan kannalta tärkeää informaatiota. Kohderyhmän tiedostamista voidaan pitää ehkä tärkeimpänä osana suunnittelua, koska se vaikuttaa niin suuresti kokonaisuuteen.

2.3 Julkaisun tavoitteet

Tavoitteet vastaavat kysymykseen mitä ja miksi. Jokaisella julkaisulla on jokin keskeinen sanoma tai merkitys. Tavoitteena on tuottaa visuaalisesti selkeä ja sisällöltään helppolukuinen sääntökokoelma Ylivieskan Jääkarhujen pelisäännöistä. Koska kyseessä on juuri sääntökokoelma, on ensisijaisen tärkeää, että annettu viesti kerrotaan mahdollisimman ymmärrettävästi. Julkaisun tavoitteena on saada lukija toimimaan tietyllä tavalla.

Kankaanpää ja Phiel korostavat, että tekstin tavoitteena on antaa vastaanottajalle tietoa. Toisaalta tekstillä vaikutetaan vastaanottajan mielipiteisiin ja tunteisiin. Sanoman avulla halutaan saada vastaanottaja toimimaan tietyllä tavalla. (Kankaanpää & Phiel 2011, 57.). Yleisesti voidaan siis todeta, että koko sääntökokoelman tavoitteena on saada pelaajille ja muiden seuran toiminnassa mukava oleville henkilöille tärkeää tietoa seuran toimintatavoista eri tilanteissa. Selkeästi taitettu kokonaisuus palvelee tätä tarkoitusta.

3 JULKAISUN SUUNNITTELU

Julkaisun suunnittelun perustana on lähtötilanteessa selvitetty tiedot. Näiden tietojen avulla voidaan alkaa suunnitella itse julkaisua. Julkaisun suunnittelun avulla määritellään esimerkiksi värivalintoja ja taitollisia ratkaisuja. Suunnittelun avulla julkaisusta saadaan visuaalisesti ja sisällöllisesti eheä kokonaisuus. Julkaisun suunnitteluun kannattaa käyttää aikaa. Tärkeää on esimerkiksi, millaisen mielikuvan lukija saa julkaisusta ensisilmäyksellä. Jos julkaisun ulkomuoto miellyttää lukijaa, hän tarttuu siihen helpommin. Selkeästi toteutettu julkaisu auttaa viestin välittämistä lukijalle. Sitä voidaan pitää tiedottavan julkaisun tärkeimpänä tavoitteena. Jos halutaan saada aikaiseksi mahdollisimman toimiva julkaisu, on tärkeää, että suunnittelu tehdään alusta lähtien oikein. Asiakkaan kanssa käydään läpi julkaisun suunnittelun tärkeimmät seikat, ja luodaan sille kokonaiskuva ja formaatti, jonka pohjalta itse taittaminen voidaan aloittaa.

3.1 Suunnittelun päämäärät

Visuaalisen suunnittelun avulla tuetaan lähetettävää viestiä. Lisäksi visuaalisen suunnittelun tehtävä on antaa lähettäjäyhteisölle tai medialle tunnistettava identiteetti. Tämä identiteetti jatkuu samana julkaisun alusta loppuun asti. Kun yhteisö tuottaa useampia julkaisuja, ne voidaan kaikki yhdistää visuaalisen ilmeen pohjalta lähittäjään. Suunnittelun tehtävänä on myös antaa esitetulle julkaisun sisällölle järjestys. Kun samassa tilassa esitetään erilaisia elementtejä, esimerkiksi tekstiä ja kuvia, niille halutaan antaa looginen järjestys. Vastaanottajan on näin helpompi käydä samassa tilassa olevat asiat läpi. Suunnittelun päämääränä on lisäksi herättää ja pitää yllä vastaanottajan mielenkiintoa edessään olevaan julkaisuun (Huovila 2006,12-13). Suunnittelun avulla saadaan kartoitettua julkaisun olemus.

Ensimmäisessä tapaamisessa asiakas esitteli aikaisempia julkaisuja, joita seuralle oli tehty. Seura oli käyttänyt myös aikaisemmin ammattikorkeakoulun opiskelijoita esitteiden suunnitteluun ja taittamiseen. Eräs opiskelija oli taittanut seuralle juhla-

lehdenkin. Nyt olisi vuorossa sääntökokoelman taittaminen, jota ei ole aikaisemmin seuralle tehty.

Sääntökokoelman tarkoituksena on ensisijaisesti opastaa uusia aloittavia jääkiekonpelaajia ja kertoa seuran toimintatavoista eri tilanteissa. Se toimii myös sääntökokoelmana seuran tuomareille ja kaikille toiminnassa mukana oleville. Myös pelaajien vanhemmat haluttiin ottaa huomioon. Uusi sääntökokoelma on tarkoitus jakaa kaikille seuran jäsenille. Sääntökokoelman tuli siis olla helposti luettavissa kaikille seuran toiminnassa mukana oleville. Kokoelman ulkoasu tuli olla värimailmaltaan tunnistettavissa Ylivieskan Jääkarhuihin, mutta sen ei tarvinnut välttämättä noudattaa mitään tarkkaa talotyyliä. Ylivieskan Jääkarhuille oli valmiiksi suunniteltu logo-liikemerkkiyhdistelmä, jota päätin käyttää. Yhteisön tulee aina pyrkiä yhdenmukaisuuteen kaikissa julkaisuissaan.

Julkaisun suunnitteluun varattiin paljon aikaa. Halutun lopputuloksen kannalta on tärkeää, että suunnittelu tehdään alusta lähtien oikein. Yhteiset tapaamiset asiakkaan kanssa osoittautuivat erityisen tärkeiksi projektin kuluessa. Näissä tapaamisissa sovimme suunnittelun peruslähtökohdan ja se mitä oikeastaan ollaan tuotteelta hakemassa.

3.2 Ulkoasun suunnittelu

Julkaisun ulkoasu on osa viestiä ja viestin lähettämistä vastaanottajalle. Ulkoasusta heijastuu lähettäjän luonne ja olemus. (Huovila 2006,10.). Ulkoasun tehtävänä on luoda julkaisijan ajatuksille ja koko julkaisun päämäärille selkeä visuaalinen kokonaisuus, joka antaa koko viestille äänen ja luonteen (Pesonen 2007, 2).

Sääntökokoelman tuli sisältää selkeää tekstiä, sekä grafiikkaa, joka elävöittää tekstiä. Kuvien avulla sääntöjä voidaan selkeyttää niin, että kuvat tukevat tekstissä ilmennyttä asiaa. Säännöt ovat etusijalla, joten niiden sommittelussa ja muotoilussa tuli olla tarkkana. Ulkoasun on toisaalta tuettava lähetettävää viestiä ja herätettävä huomiota; toisaalta sen on muodostettava hallittu kokonaisuus (Huovila 2006,3).

3.3 Julkaisun koko

Julkaisun koon valintaan vaikuttavat esimerkiksi tuotteen käyttötarkoitus, helppo-käyttöisyys, huomioarvo ja taloudellisuus. Käyttötarkoituksellisia tekijöitä ovat mm. tuotteen käsiteltävyys ja luettavuus. Huomioarvoon vaikuttavia tekijöitä taas ovat esimerkiksi erottuminen massasta sekä halutun kuvan luominen viestin lähettäjäs-tä. (Koskinen 2001, 62.).

Ensimmäisissä tapaamisissa asiakkaan kanssa tutkimme seuralle aikaisemmin tehtyjä julkaisuja. Niiden avulla suunnittelimme vaihtoehtoja julkaisun koosta. Taloudellisimpia kokoja ovat kaikki paperistandardien mukaiset koot, joiden mukaan muun muassa kaikki arkkipainokoneet on valmistettu. Tästä johtuu se, että yleisimmin painotuotteissa käytetään A4-, A5-, B4- ja B5-kokoja. Normaalisti A-kokoa käytetään yleisesti painamisessa, kun taas B-koot on tarkoitettu muun muassa seinälehtisiin. C-kokoa käytetään puolestaan A-koon päällyksissä, kuten kirje-kuorissa. (Pesonen & Tarvainen 2001, 67.). Sovimme että kokoelma tulitisiin painamaan A4- kokoon ja kokoelmaan tulisi paksummat kannet. Julkaisun kokoon päädyimme sen helppouden takia, mutta myös kustannussyistä. Tämänkaltaiset viralliset tiedotteet painetaan yleisemmin A4- kokoon.

Painotyön koko vaikuttaa todella paljon sen luettavuuteen ja käyttöön. Jos haluaa käyttää niin sanottua aktiivista painoarkin muotoa, tulee valita pystysuorakaiteen muotoinen A- tai B-arkkimuoto. Aktiivisessa muodossa ihmisen katse joutuu tekemään töitä eikä vain lepää passiivisesti. Pystysuorakaiteen muotoista julkaisua on myös luontevinta lukea ja pitää kädessä avattuna. (Loiri & Juholin 2002, 6.1). Olimme asiakkaan kanssa heti samaa mieltä että pystysuorakaiteen muoto sopii parhaiten.

3.4 Julkaisun sivumäärä

Painotuotteen sivumäärä on sidoksissa visuaalisiin ja teknisiin tekijöihin. Visuaalisia tekijöitä ovat eri sisältöelementtien koot esimerkiksi kuvat ja tekstikappaleet. Tekniset tekijät ovat esimerkiksi sivun koko ja painotuotteen taitto- ja sidontatek-

niikka. Neljällä jaollisia sivumääriä pidetään turvallisena ratkaisuna, sillä kaikissa monisivuisissa, sidottavissa painotuotteissa neljällä jaolliset sivumäärät ovat teknisesti helposti toteutettavissa ja silloin myös taloudellisimpia. (Koskinen 2001, 63.). Tämä tiedon olin omaksunut jo aikaisemmista taittoharjoituksistani. Painotin asiaa myös asiakkaalle. Suunniteltaessa kokonaisuutta pidin asian koko ajan mielessä.

Sivumäärä vaikuttaa siis painotuotteen hintaan, mutta ei aina aivan suoranaisesti. Esimerkiksi 12-sivuisesta painotyöstä voi joutua maksamaan enemmän kuin 16-sivuisesta. Tämä johtuu siitä, että 12-sivuisen julkaisun tekemiseen saattaa kuulua enemmän työvaiheita erillisen arkin taittamisen ja keräilyn vuoksi. (Loiri & Juholin 2002, 170.).

3.5 Materiaalin muokkaus

Koska asiakkaalla oli sääntötekstit valmiina, tehtäväkseni jäi ainoastaan niiden oikolukeminen ja muokkaus. Katselmuksissa tarkistettiin yhdessä tekstin kieliasua sopivammaksi ja poistettiin sanavirheitä. Esimerkiksi sanaa huoltaja oli käytetty asiayhteydessä, joka tarkoitti varusteiden huoltajaa. Kyseisessä tapauksessa helposti ymmärtää väärin, että tässä tarkoitettaisiin vanhempia. Sana muutettiin joukkueenhuoltajaksi. Vaikka olimme sopineet tekstin muokkaamiselle aikarajan, aineistoa tuli lisää koko taittoprosessin ajan. Se toi taittoon lisätöitä, sillä jouduin muokkaamaan aukeamia monta kertaa uudelleen.

Myöhemmissä katselmuksissa esiteltiin asiakkaalle ulkoasuun liittyviä muutoksia ja uudistuksia. Päätettiin, että tehdään kaksi eri versiota sääntökokoelmasta. Toinen tehdään Microsoft Wordilla, jotta asiakas voi myöhemmin helposti päivittää säännöt ensi vuodeksi. Toinen versio tehtiin Adobe InDesignilla, joka oli näin painoon sopivampi. Lisäksi tehtiin Internetiin sopivampi kevyempi versio.

4 LUETTAVUUDEN PERIAATTEET

Hyvä luettavuus tarkoittaa ensisijaisesti tekstissä ilmenneen asian ymmärtämistä. Kun tieto esitetään selkeästi, se auttaa myös lukijaa ymmärtämään lukemansa asian. Teksti viestii otsikoina ja varsinaisena tekstinä, josta lukija tulkitsee kirjaimia, tavuja, sanoja ja lauseita sekä kappaleita, jotka muodostavat hänelle ymmärrettävän viestin (Huovila 2006, 9-10). Vastaanottaja lukee tekstiä ja samalla havainnoi koko ajan tekstin osia muodostaen niistä ymmärrettäviä kokonaisuuksia. Tämän tuloksena vastaanottajalle syntyy käsitys tekstin avulla lähetetyn viestin sisällöstä. (Huovila 2006, 26.). Kannattaa myös muistaa, että tekstin tarkoituksenmukaisuus ja luettavuus ovat suhteellisia: ne riippuvat vahvasti julkaisun käyttötarkoituksesta, koosta ja merkittävänä osana kohderyhmästä. Rakenteellisia luettavuuteen vaikuttavia tekijöitä taas ovat esimerkiksi fontin valinta ja koko.

4.1 Typografian määrittelyt

Lyhyesti sanottuna typografialla tarkoitetaan graafista ulkoasua. Se on tapa saattaa sanoma muotoon, joka viestii yhtä vahvasti kuin tekstin sisältö ja vaikuttaa näin olennaisesti viestin perillemenoon. Typografian avulla saadaan lukija kiinnostumaan ja perehtymään tekstiin. Typografialla voidaan siis olennaisesti vaikuttaa tekstin ymmärtämiseen. Onnistuneet typografiset valinnat auttavat lukijaa havainnoitsemaan kokonaisuuden ja erottamaan osat toisistaan esimerkiksi leipätekstin ja otsikot. (Loiri 2004, 9-10.). Päämääränä on helpottaa viestin välittymistä.

4.2 Typografia luettavuuden apuna

Tekstin luettavuuteen vaikuttaa merkittävästi tekstin ulkoasu eli typografia. Merkitystä on esimerkiksi kirjasintyyppin valinnalla, kirjainkoolla, rivien pituudella, rivivälillä ja palstan muodolla (Itkonen 2004). Tätä kutsutaan typografian suunnitteluksi. Julkaisun typografia, kuten erilaiset taitolliset ratkaisut ja kuvitus, vaikuttavat kaikki kokonaisuuden kiinnostavuuteen ja luettavuuteen. Epäonnistunut ulkoasu tuottaa

raskaan ja sekavan lukukokemuksen. Sen seurauksena lukija saattaa torjua koko julkaisun. (Virtanen 2009, 119.). Tässä osassa syvennyn tarkemmin siihen, kuinka typografia voi vaikuttaa luettavuuteen.

Typografia toimii siis ensisijaisesti myös lukijan apuna. Ihminen lukee tekstiä rivi kerrallaan oikealta vasemmalle. Rivin lopussa katse siirtyy viistosti vasemmalle seuraavan rivin alkuun. Vasemmalle tasatut rivit auttavat löytämään seuraavan rivin helposti. Liian pitkät rivit vaikeuttavat katseen kohdistamista oikein rivin alkuun. Tällöin myös lukeminen useimmiten keskeytyy.

4.3. Luettavuus perustuu sanakuviin

Lukiessa silmä etsii kiintopisteitä. Kiintopisteet ovat sanoja tai sanan osia. Kiintopisteiden väli riippuu siitä, kuinka etevä lukija on. Lyhyen ajan muistissa tulkitsemme näkemämme. Pystyäksemme tulkitsemaan tekstiä meidän ei tarvitse nähdä sanaa kirjain kirjaimelta, sanan osakin riittää. Tällöin silmä hahmottaa tekstistä myös ns. sanakuvia. Silloin sanat hahmottuvat kokonaisuuksina eivätkä yksittäisinä kirjaimina. Tämä tarkoittaa sitä, että ihminen on hahmottanut sanan merkityksen jo ilman että hän on prosessoinut sen kirjain kerrallaan. Tällaisia tyypillisiä sanoja ovat esimerkiksi; on, ja, se jne. Typografia vaikuttaa merkittävästi näiden sanakuvien hahmottamiseen. (Loiri 2004, 31.). Tutut kirjasintyyliä kuten Times New Roman ja Arial toimivat tässä hyvin esimerkkinä. Kirjainten tuttu muoto ja koko vaikuttavat myös sanakuvien hahmottamiseen. Hyvä typografia tekee sanakuvista selkeitä ja lukeminen on helpompaa.

4.4 Typografian hierarkia

Eri elementtien välinen hierarkia on tärkeä pitää samana koko julkaisun ajan jos halutaan pitää kokonaisuus selkeänä. Sen avulla pääotsikot, väliotsikot ja leipäteksti erottuvat selvästi toisistaan. Hierarkiaa voi luoda eri kirjasintyypeillä, tekstikoon muutoksilla ja lihavoinneilla sekä kursivoinneilla. Kun erilaiset osiot erottuvat selvästi kokonaisuudesta, on lukijankin helpompi jäsentää eri asiat eri osioihin.

Keskeinen tieto tulee olla nopeasti ja helposti poimittavissa vaikka informaatiota olisikin paljon. Hierarkian suunnittelussa kannattaa olla silti tarkkana. Esimerkiksi useiden toisistaan liikaa eroavien fonttien käyttö ei palvele luettavuutta yhtään paremmin.

4.4.1 Kirjasintyytit

Luettavuus riippuu kirjasintyytistä. Julkaisuun kannattaa valita vain muutamaa kirjasintyyppiä. Kirjavuus fonteissa luo sekavuutta sekä vaikeuttaa lukemista ja asian ymmärtämistä. Lisäksi se voi antaa tekijästä epäpätevän vaikutelman (Virtanen 2009,120). Mitä enemmän ihminen lukee tiettyä kirjasintyyppiä, sitä nopeammin hän lukee sillä kirjoitettua tekstiä ja vastaavasti, mitä harvinaisempi kirjain, sitä hitaampaa on lukeminen (Teräväinen 2002). Kirjasintyytin valinnassa on syytä seurata myös sitä, ettei kirjasimen muoto ole liian kapea, laiha tai muodoltaan muuten hankalasti hahmotettava. Mitä enemmän fontti poikkeaa käytetyimmistä fonteista, sitä hitaampaa lukeminen saattaa olla. Tekstin muotoilijan tulee olla erittäin tarkkana valitessaan fonttia pitkiin kokonaisuuksiin kuten leipätekstiin. Silloin on parasta valita yleisesti tunnettu fontti. Otsikoissa voi käyttää erikoisempia fontteja, mutta niitäkin kohtuudella ja siten että ne sopivat kokonaisuuteen.

Kun valitsee luettavaa kirjasinta, pitää miettiä yhtäältä kuinka yksittäinen kirjain hahmottuu, ja toisaalta, kuinka kirjaimet erottuvat toisistaan. Yksittäinen kirjain hahmottuu sitä selkeämmin, mitä suurempi pylväiden, päätteiden ja kaarien kontrasti on (Koskinen 2001, 75). Selkeämuotoiset silmukat ja kaaret helpottavat erotumista. Kirjasimet, joiden muodossa ja viivan paksuudessa on sopivasti vaihtelua, ovat luettavampia kuin tasavahvat kirjasimet. Kovin ohuet hiusviivat voivat taas vaikeuttaa lukemista ainakin, jos kirjasimen koko on kovin pieni. (Pesonen & Tarvainen 2007, 34.). On vaikea määrittellä täysin niitä seikkoja, joihin kirjasintyytin valinta perustuu. Kukin työ on aina yksilöllinen ja vaatii näin tapauskohtaisen käsittelyn.

4.4.2 Antiikva ja Groteski

Antiikvakirjasin on päätteellinen kuten Times New Roman tai Palantino. Groteski taas tarkoittaa päätteetöntä kirjasintyyppiä kuten Arial ja Helvetica. Yleisesti uskotaan, että leipätekstissä ihminen hahmottaa päätteelliset kirjasimet helpommin kuin päätteettömät (KUVIO 1). Perinteinen tapa on latoa pitkät tekstikokonaisuudet antiikvoin. Silloin kun tekstipalstat ovat kapeita, groteski voi toimia oikein hyvin leipätekstinäkin. Mitä kapeampi palsta, sitä vähemmän tarvitaan apua rivillä pysymiseen (Pesonen & Tarvainen 2007, 34). Otsikoissa suositaan useimmiten päätteettä fontteja.

Typografia

Typografia

KUVIO 1. Antiikvan ja Groteskin ero.

4.4.3 Gemena vastaan versaali

Pienaakkosia eli gemenoita on helpompi ja nopeampi lukea kuin versaaleja eli suuraakkosia, koska pienikokoiset kirjaimet hahmottuvat enemmän toisistaan kuin suuraakkoset (KUVIO 2). Suuraakkosten tasakorkeus ja nauhamaisuus vaikeuttavat lukemista. Pienaakkosissa kirjaimissa on ala- ja yläpidennyksiä, jotka auttavat sanojen tunnistamisessa. Lisäksi gemena-teksti näyttää elävämmältä. (Itkonen 2000, 2004.). Isoin kirjaimin kirjoitetun tekstin lukemista hidastaa myös se, että teksti vie enemmän tilaa ja lukija tarvitsee enemmän katseenkohdistuksia. Lisäksi normaalilla rivinvälillä versaalitekstirivit häiritsevät toistensa luettavuutta enemmän kuin gemenalla kirjoitetut rivit.

TYPOGRAFIA

typografia

KUVIO 2. Gemenan ja versaalin ero.

4.4.4 Kirjasinkoko

Myös kirjasimen koko vaikuttaa julkaisun luettavuuteen. Koko tulee valita käytettävän tilan, tekstimäärän ja palstaleveyden mukaan. Vaikka tekstimäärä olisikin suuri, ei tekstikokoa saa pienentää liikaa, sillä se tekee tekstistä vaikealukuista. Teksti ei saa olla myöskään liian suurta, sillä sitä on hidasta lukea ja lukija voi sen vuoksi jättää tekstin kokonaan lukematta. Useat mieltävät tällaisen tekstin ärsyttäväksi. Kirjasinkoko tulee määritellä erikseen jokaiselle tekstinosalle kuten leipätekstille, ingresseille, kuvateksteille ja otsikoille. Tässä määritelmässä kannattaa pysyä. Jos kaikki tietyt tekstinosat ovat samankokoisia, se luo ehjän kokonaisuuden. (Loiri & Juholin 2002, 35.).

Leipäteksti on normaalisti kooltaan 9-12 pistettä. Tätä pienemmät pistekoot ovat vaikealukuisia. Suurempia pistekokoja käytetään tyypillisesti otsikoissa. Kirjasinkokoa valittaessa kannattaa huomioida eri kirjasintyyppien koko erot. Vaikka niille valitseekin saman pistekoon, voi koko erot olla huomattavia (Itkonen 2000, 9-10).

4.4.5 Otsikkotyypit

Otsikot ovat aina visuaalisesti hallitsevia, ja siksi niiden typografiaan kannattaa kiinnittää paljon huomiota. Otsikot kannattaa kirjoittaa pienaakkosin. Suuraakkoset vievät tyypillisesti enemmän tilaa ja saattavat olla vaikealukuisia. Suuraakkosia voidaan käyttää lyhyissä otsikoissa. (Itkonen 2004,80.). Yksiriviset otsikot luetaan

ensin. Lyhyistä sanoista muodostuvat otsikot luetaan ennen pitkäsanaisia otsikoita. Otsikon teksti tulee aina muotoilla niin, että se kertoo mikä päätekstissä on tärkeää. Lyhyt ja ytimekäs otsikko kertoo asiat usein parhaiten. Otsikot ovat isossa roolissa kokonaisuuden hallinnan kannalta. Esimerkiksi väliotsikot kertovat lukijalle koskeeko tekstin asia häntä. Suositeltavaa on kuitenkin pitää otsikkohierarkia mahdollisimman vähäisenä. Tämä johtuu siitä, että lukija pystyy hallitsemaan korkeintaan kolme tasoa hyvin.

Sääntökokoelman kannalta on hyvä, että eri asiat on jäsennelty eri otsikoiden alle. Nämä toimivat myös jäsentelynä lukijalle, joka näkee jo otsikosta koskeeko tieto häntä. Pääotsikoista näkee kokonaisalueen johon väliotsikot liittyvät. Lukijaa houkuttelee enemmän sellainen teksti jossa on väliotsikoita. Teksti ei ole liian raskasta lukea ja väliotsikot tarjoavat sopivia hengähdystaukoja, sekä erottavat kokonaisuudet ja pääasiat toisistaan. Lukijan on helpompi jatkaa lukuprosessia seuraavan väliotsikon alta, koska silloin hän tuntee päässeensä yhden kokonaisuuden läpi. Myös lukeminen on helpompi aloittaa uudestaan väliotsikoiden avulla. Väliotsikoiden käyttö riippuu tekstilajista.

4.3.6 Sommittelu luettavuuden kannalta

Julkaisun sommittelu syntyy tekstin ja kuvien sijoittelusta suhteessa toisiinsa. Myös kuvien sisäinen sommittelu ja liikesuunnat vaikuttavat kokonaisuuteen ja selkeyteen. (Pesonen 2007,62.). Sommittelu liittyy siis koko ulkoasun suunnitteluun – niin taittoon, typografiaan kuin kuvitukseenkin.

Sommittelu on usein tasapainoilemista johdonmukaisuuden ja vaihtelevuuden välillä. Johdonmukaisuus pitää kokonaisuuden selkeänä ja esittää asiat järjestyksessä. Hallituilla poikkeamilla voidaan kuitenkin elävöittää ja tehdä ulkoasua kiinnostavammaksi. (Pesonen 2007, 63.). Loppukädessä julkaisun sommittelu riippuu sen kohderyhmästä ja tavoitteista. Suunnittelu ei ole itseilmaisua, vaan viestin välittämistä mahdollisimman toimivassa muodossa. Hyvä sommittelu tukee tätä.

Typografian sommittelu voi olla joko symmetristä tai asymmetristä eli epäsymmetristä (Loiri 2004, 80). Epäsymmetrisyys tuo tekstiin eloisuutta, mutta liiallisena se helposti rikkoo kokonaisuuden tunnun. Liika symmetrisyys taas on helposti yksitoikkoista. Usein näitä käytetäänkin rinnakkain.

4.3.7 Palstat

Tavallisin palstoituksessa käytetty tapa on latoa kaikki rivit yhtä pitkiksi. Tämä on tasapalstaan latomista. Tasareunainen ladelma koetaan yleensä helppolukuseksi. Liian kapeina palstoina se aiheuttaa kuitenkin riveille reikäisyyttä, joka näkyy ylipitkinä sanaväleinä. Tämä vaikeuttaa luettavuutta. Tasapalstoituksessa käytetään yleensä lisäksi tavutusta. Tavutus voi sotkea hahmottamista entisestään liian kapeilla palstoilla. Suomen kielessä esiintyy usein pitkiäkin sanoja, joiden tavutus saattaa tehdä paljon turhia välejä sanojen väliin. (Loiri 2004, 82.). Käytin omassa työssäni juuri tasapalstoitusta. InDesignissa on automaattisia työkaluja, jotka helpottavat sanavälien seuraamista. Käytön helpottamiseksi ohjelma merkitsee liian väljät ja tiiviit rivit keltaisella, jolloin ne on melko helppo muokata itse sopiviksi. Tässäkin tekstissä on käytetty tasapalstaan latomista sekä tavutusta. Riittävän leveässä palstassa lopputulos näyttää tyylikkäältä ja selkeältä.

4.3.8 Kappalerakenne

Kappale voi rakentua yhdestäkin virkkeestä, mutta yleensä kappaleessa on useita virkeitä. Kappaleet on tärkeää erottaa toisistaan selkeästi. Kappaleet erotetaan toisistaan yleensä joko tyhjällä rivillä tai sientämällä kappaleen ensimmäinen rivi. Sisennystä tehdään vähintään parin merkin verran. Kappale on osa tekstin hierarkiaa. Lyhyetkin tekstit jaetaan kappaleisiin, sillä se auttaa merkittävästi kokonaisuuden hahmottamisessa. Kappalejako on merkki lukijalle, että siirrytään näkökohdasta toiseen. Joskus näkee puolittaisia kappalerajoja, jolloin ei käytetä tyhjää riviä. Usein silloin, jos lause on jäänyt lyhyeksi. Lukijalle ei tällöin muodostu selkeää kuvaa vaihtuuko kappale vai onko kyseessä esimerkiksi lyöntivirhe. Tästä syystä kappalejako tulee olla näkyvä.

Kappale on sekä ajatuksellinen, että myös visuaalinen elementti. Molemmat on otettava huomioon kappalejakoja suunniteltaessa. Luettavuuden kannalta merkittävässä roolissa on se, onko kappale liian lyhyt tai liian pitkä. Nämä tekevät tekstistä vaikeasti luettavan. Liian lyhyessä kappaleessa teksti tuntuu pomppivan asiasta toiseen, eikä lukijalle synny kokonaiskäsitystä mistään. Liian pitkät kappaleet ovat raskaita lukea, sillä lukija jää kaipaamaan hengähdystaukoa. (Kankaanpää & Piehl 2011, 140.). Tässä voidaan käyttää jälleen esimerkkinä ihmisen lukuprosessia. Jos lukeminen jostain syystä keskeytyy, lukija jatkaa tavallisesti kappaleen alusta.

Vaikka asia ratkaisee kappaleenrajan, on visuaalinen puoli myös tärkeä. Kappalepalstaisessa tekstissä rivimäärä kasvaa suuremmaksi kuin leveässä palstassa. Kappalejakoja suunnitellessa onkin erittäin tärkeä tietää, miten lopullinen teksti aiotaan taittaa.

4.3.9 Tausta ja värien käyttö

Myös värien käytöllä on merkitystä julkaisun luettavuuteen. Tekstin ja taustan kontrasti voi helpottaa tai vaikeuttaa lukemista. Paras yhdistelmä on aina musta teksti valkoisella taustalla. Myös mitä pienempi kirjainkoko on, sitä tarkemmin sen tulee erottua taustastaan. Kirjavaa taustaa ei kannata käyttää. Vastavärejä tulee välttää, sillä ne saavat aikaan vilinäefektin silmissä (Koskinen 2001, 77). Myös erivärisiä taustoja voi käyttää, mutta värin kannattaa olla vaalea ja neutraali. Hankalana esimerkkinä voidaan pitää vihreää tekstiä punaisella taustalla. (KUVIO 3.) Esimerkki kuvaan on lisäksi valittu fontti, josta on hankala hahmottaa eri kirjainten muotoja, joka on olennainen osa lukuprosessia.

KUVIO 3. Esimerkki vaikealukuisesta tekstistä

4.3.10 Paperilaatu ja julkaisun koko

Luettavuuteen vaikuttaa myös julkaisun olemus; koko, paperinlaatu, ja sidonta (Virtanen 2009, 125). Julkaisun koolla on merkitystä esimerkiksi käytettäviin kirjaintyyppihin ja kirjasinkokoon. Paperinlaadussa kannattaa välttää liian kiiltävää pintaa, jottei lukiessa synny häiritseviä heijastumia. Kansien paksuutta suhteessa sivumäärään tulee myös miettiä. Fyysisellä olemuksella on merkitystä lopullisen kokonaisuuden takia. Kovia kansia ei kannata laittaa teokseen, jossa on vähän sivuja. Suunnitellessa kannattaa ajatella niinkin konkreettista asiaa kuin se, miten kirja sopii lukijan käteen ja lukutottumuksiin.

4.5 Asiatekstin kieli

Asiatekstit ja asiattyli ovat usein käytettyjä ilmauksia. Niiden määrittely voi kuitenkin olla hankalaa. Työtehtävässä kirjoitettu teksti on yleensä asiatekstiä ja ne noudattavat asiattyliä. Esimerkiksi yritys tai yhteisö käyttää asiatekstejä tiedotuksissaan. Asiatekstille on ominaista, että kirjoittaja ei niissä yleensä ilmaise henkilökohtaisia tunteitaan. Niissä pyritään neutraaliuteen ja persoonattomuuteen, koska

kirjoittaja esiintyy niissä tavallisesti yhteisönsä edustajana. Persoonattomuus tai neutraalisuus ei kuitenkaan tarkoita, ettei kirjoittaja voisi ilmaista arvontoa tai korostaa asiaa, jos asia on sen luonteinen. Niiden ilmaiseminen ei kuitenkaan riipu kirjoittajasta itsestään vaan koko yhteisöstä. Persoonattomuus ei tarkoita myöskään sitä, ettei kirjoittajan organisaation voisi pyrkiä erottumaan omanlaisekseen, mutta silloin tyyli on yhteisesti sovittua, yhteisön omaa. (Kankaanpää & Piehl 2011, 20.). Selkeä kieli on helppolukuista tekstiä, jossa haluttu informaatio välitetään mahdollisimman ymmärrettävässä muodossa kaikille. Mitä enemmän tekstiä, sitä tärkeämpää on, että ne ovat selkeitä ja nopeita lukea. Lisäksi mitä enemmän on tekstiä, sitä tärkeämpää on, että pääasiat erottuvat tekstistä helposti.

4.6 Tiedottava teksti tiedottaa

Koska aiheena on juuri sääntökokoelma, halusin tuoda esiin myös tiedottavan tekstin merkitystä. Kun tekstin päätavoite on tiedon välittäminen, on kiinnitettävä huomiota keskeisen tiedon korostamiseen. Samat keinot, jotka auttavat tekemään luettavan tekstin, edistävät myös tekstin sisällön ymmärtämistä. Näitä ovat esimerkiksi turhien tietojen karsiminen tekstistä, pää- ja sivuasioiden erottaminen, pääasian korostaminen sekä asioiden suhteiden ilmaiseminen. (Kankaanpää & Piehl 2011, 60.). Ensimmäinen virke on aina tärkein. Silloin lukija saa nopeammin ja helpommin kuvan sisällöstä, jos hänelle tehdään heti alussa selväksi mikä on tekstin pääasia. Kun tekstin tarkoituksena on antaa lukijalle toimintatapoja, on aina syytä perustella miksi. Tämä auttaa myös lukijaa asian tärkeyden sisäistämisessä.

Tekstin tavoitteena saattaa olla myös vastaanottajan mielipiteisiin vaikuttaminen. Tämä on usein piilevänä tavoitteena, jota ei aina varsinaisesti edes tunnusteta tavoitteeksi. Vaikuttamista on myös se, että kirjoittaja pyrkii antamaan itsestään tai yhteisöstään positiivisen kuvan lukijalle. Kun halutaan vaikuttaa tietoon suhtautumiseen, ovat tekstissä tärkeitä yhteisön toiminnan perustelut, mutta myös mielikuva, joka yhteisöstä tekstin kautta lukijalle välittyy (Kankaanpää & Piehl 2011, 62).

Tiedottavan tekstin laatijan kannattaa miettiä onko tekstissä kaikki oleellinen asia, jotta se täyttäisi tehtävänsä. Tietoa on oltava tarpeeksi, koska oletettavasti lukija ei

tiedä asiasta yhtä paljon kuin tekstin laatija. Toisaalta liika tieto häiritsee helposti lukijaa ja saa aikaan lukijassa negatiivisia tunteita. Se vie myös lukijan huomion kaikista olennaisimmista asioista.

4.7 Kohderyhmä ja tekstitaso

Jotta tieto voitaisiin esittää mahdollisimman sujuvasti ja ymmärrettävästi tulee määrittää lukijan tekstitaso. Virtanen kiteyttää tekstitason merkityksen kirjassaan kolmeen tärkeään kohtaan. Ensinnäkin tulee määrittää lukijakunta, jolle julkaisu on suunnattu. Toiseksi kannattaa ottaa suunnitteluun mukaan lukijaryhmän jäsen. Lopuksi kannattaa miettiä mitä tietoja lukijalla on aiheesta entisestään. (Virtanen 2009, 73.).

Lukijan lukutottumukset vaikuttavat sekä käytettävään kieleen että tekstitasoon. Jos teksti on tarkoitettu lukijalle, joka lukee vain satunnaisesti sen kaltaisia tekstejä, hänelle tekstitaso kannattaa pitää selkeänä. Jos aihe on lukijalle jo entuudestaan tuttua, hän saa tiedon parhaiten irti tälle tekstitasolle ominaisesta rakenteesta ja tyylistä. Joka tapauksessa on aina syytä kirjoittaa uudet asiat selkeästi. (Kankaanpää & Piehl 2011, 20.).

Teksti voi olla suunnattu samanaikaisesti myös useille eri lukijaryhmille. Erilaisille lukijoille kirjoitetaan eritavoin. Lukija vaikuttaa tekstin joka tasoon aina aiheen valinnasta ja sisällön rajauksesta tekstityyliin ja lopulliseen muotoiluun (Kankaanpää & Piehl 2011, 60). Tämä voi vaikeuttaa tekstin tekemistä ja myös sen ymmärtämistä.

Tekstitaso käsittää tärkeimpänä kohtanaan sanaston. Esimerkkinä jääkiekkosääntökokoelmassa voidaan käyttää jääkiekossa esiintyvää kieltä, koska sitä lukevat ymmärtävät jo jääkiekon ammattisanastoa. Toisaalta ei saa sortua liian ammattimaisiin ilmauksiin, koska sääntökokoelmaa lukevat myös aloittavat pelaajat ja heidän vanhempansa. Tekstitaso on sidoksissa esimerkiksi lukijan ikään, kykyihin, elämänvaiheeseen ja elämänhistoriaan. Koska tekstiä käytetään opetuksessa ja

asia on useimmiten uusi, on sen muotoilun oltava mahdollisimman selkeää ja ymmärrettävää.

5 TAITTO JA VISUAALINEN ILME

Kun julkaisija on tehnyt päätökset julkaisun olemuksesta ja tekstien ulkoasusta alkaa itse taittotyö. Selkeän julkaisun tekemisessä on selvää, ettei kannata sortua liikaa graafiseen kikkailuun, koska ne ovat tässä tapauksessa harvoin toimiva ratkaisu. Toki saa ja pitää käyttää luovuutta ja kokeilla erilaisia tyylejä.

Kunnianhimoisessa taittamisessa tavoite on tuoda taitolla julkaisulle uusi viesti. Teksti luo yhden, kuvat toisen ja taitto rakentaa näiden välille kolmannen viestin. Koska kyseessä on tietoa jakava julkaisu, on hyvä, että kaikki kolme elementtiä viestivät samaa. (Virtanen 2009, 126.). Taittaminen on hyvän kokonaisuuden luomista, jossa on kyse muustakin kuin eri elementtien sijoittelusta sivuille. Myös taittamisen aikana täytyy tehdä paljon valintoja olennaisen ja epäolennaisen välillä.

5.1 Selkeä taitto

Taiton tehtävänä on auttaa lukijaa saamaan selvä kuva julkaisun sisällöstä, sekä erottamaan eri kokonaisuudet toisistaan. Sen avulla voidaan tuoda tärkeä tieto esille ja jättää vähemmän tärkeä tieto taka-alalle. Se houkuttelee lukemaan ja auttaa lukijaa tiedon jäsentämisessä.

Taitto oli sääntökokoelmassa pääasiassa staattista. Aukeamien rakenne pysyi lähes samanlaisena julkaisun alusta loppuun saakka. Suunnittelin perusasettelumallin julkaisulle, jonka avulla kokonaisuus oli helppo pitää samanlaisena. Asettelumalliin voi taitto-ohjelmassa tehdä apuviivoja ja ruudukkoja, joiden avulla toistuvat elementit pysyvät aina samalla kohtaa joka sivulla.

Teoksessa on erilaisia graafisia kuvia selventämässä asiaa usealla sivulla. Ne on aseteltu siten, että kuvat jätetään mahdollisimman suurikokoisiksi. Kuvien tuli olla samankokoisia tietyillä aukeamilla ja niiden kaikkien väliin tuli jäädä saman verran tyhjää tilaa (LIITE 1). Tukilinjojen avulla saa sivut näyttämään yhtenäisiltä ja joh-

donmukaisilta. Linjojen avulla nämä elementit pysyvät täysin samoilla paikoilla jokaisella aukeamalla.

Marginaalit määrittelevät aineiston ja sivujen reunojen välisen etäisyyden. Ne ovat tyhjää tilaa, joka toimii sivun kehiksenä. Leveät marginaalit tuovat sääntökokoelmaan juhlavuutta. Lisäksi leveä alamarginaali ryhdistää ja keventää tunnelmaa. (Pesonen 2007, 11.). Leveiden marginaalien avulla kokonaisuus näyttää lisäksi selkeämmältä.

Marginaaleja voi hyödyntää myös sijoittelemalla niille toistuvia elementtejä. Sääntökokoelmassa toistuu sivun ylhäällä pelisäännöt teksti, sekä sinetinomainen kuva logo- liikemerkistä. Tämä tuo jatkuvuutta ja selkeyttä. Lisäksi se antaa juhlallisen kuvan. Myös sivunumerot ovat toistuvana elementtinä. Selkeyden kannalta on tärkeää kunnioittaa marginaalien leveyttä koko julkaisun ajan.

5.2 Tyhjän tilan merkitys

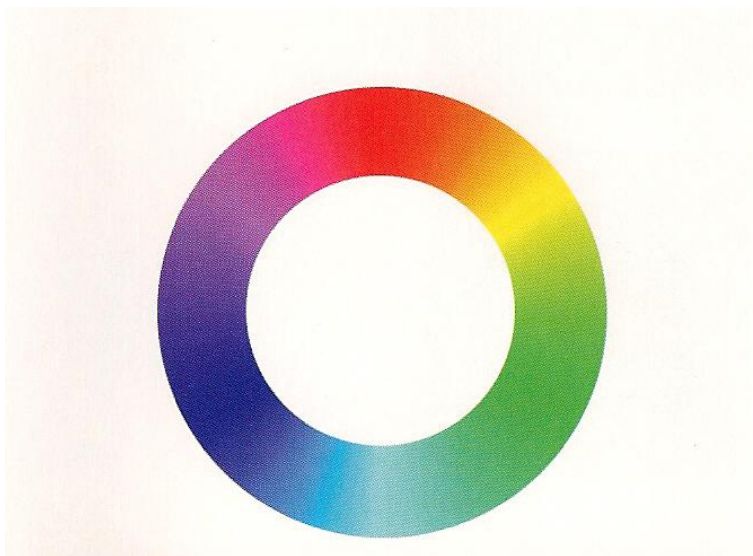
Julkaisun tyhjä tila on samanlaisessa merkityksessä, kuin täysikin. Myös se viestii omalla laillaan. Tyhjätilan avulla voidaan korostaa elementtejä, antaa tilaa ja jäsenellä. (Pesonen 2007, 47.). Tyhjä tila on myös luettavuuden kannalta merkittävässä roolissa. Se antaa lukijalle omalla tyylillään kuvan julkaisun olemuksesta. Tyhjää tilaa kannattaa kuitenkin käyttää suunnitelmallisesti. Sattumanvaraiset tyhjät tilat voivat antaa epäpätevän kuvan ja sekoittaa muuten selkeästi etenevää kokonaisuutta.

Tyhjä tila voi toimia myös elementtien jakajana paremmin, kuin esimerkiksi viivat ja kehikset. Elementit saattavat erottua paremmin jopa ilman niitä. Viivoilla on itsessään usein voimakkaampi visuaalinen voima. Tyhjä tila toimii paremmin rauhoittavana tekijänä.

5.3 Värien käyttö

Väri on viesti vastaanottajalle. Värit viestivät eri tavalla eri elementtien kanssa (Huovila 2006, 42). Värien avulla voidaan korostaa, erottaa ja järjestellä. Sen avulla voidaan esimerkiksi erottaa otsikkotasot toisistaan. Värit toimivat myös tunnistamisen apuna. Yrityksen tunnusväreillä toteutettu julkaisu tunnistetaan heti. Värien valinta kannattaa aloittaa suurimmasta ja hallitsevimmista väristä tai ”pakollisesta”, kuten liikemerkin väristä (Pesonen 2007, 57).

Sääntökokoelma värimaailma on melko tarkkaan otettu seuran uuden värimaailman mukaan. Kannen värit toimivat hyvin yhdessä, sillä niiden värikontrastit ovat hyvin lähellä toisiaan. Lähiväriharmoniassa käytetään väriympyrän toisiaan lähellä olevia sävyjä (KUVIO 4). Kansissa käytettiin sinistä, violetta ja punaista seuran uuden värimaailman mukaisesti. Kansissa käytetään tummempia sävyjä kuin sisällön väreissä. Pääasiallisesti kaikki sisällön värit koostuvat sinisen eri sävyistä. Yksiväriharmonia perustuu yhden värin eri tummuus- ja vaaleusasteiden yhdistämiseen (Pesonen 2007, 57).

KUVIO 4. Väriympyrä (Pesonen 2007,446)

Väreillä on myös monia symbolimerkityksiä. Siksi värivalinnoissa kannattaa olla tarkkana. Sininen antaa järjestyksen tuntua, rauhallisuutta ja tyytyväisyyttä. Se myös symboloi viileyttä ja ylpeyttä. Violetti väri tuo juhlallisuutta ja arvokkuutta.

Punainen koetaan dynaamiseksi ja kiihdyttäväksi, jotka tuovat elinvoimaa ja rohkeutta.

5.4 Kannet

Kansilla on iso merkitys julkaisun ulkoasun kannalta. Ne ovat ensimmäinen asia, mikä julkaisusta havaitaan. Kannet eivät ole pelkkä koriste vaan kansien ja sisällön tulisi liittyä toisiinsa. Kannessa oleva väriteema toistuu julkaisun sisällössä, joka tuo virallisempaa yhtenäisyyttä julkaisun ulkoasuun. Kansista tehtiin useampi versio, joista yhdessä asiakkaan kanssa lähdettiin kehittämään lopullista versiota.

Heti alkuvaiheessa suunniteltiin julkaisun etukanteen kiekkoa, johon tulisi seuran logo- ja liikemerkki. Valitsin kannen pohjaväriksi tumman sinisen Asiakas toivoi myös muita värejä tehostuksiksi kanteen. Kanteen tuli teksti; Ylivieskan Jääkarhut sekä Pelisäännöt. Pelisäännöt tekstin värin halusin korostaa erikseen eri värillä.

Takapakkia tuli, kun kansien suunnittelu meni kokonaan uusiksi. Ylivieska Jääkarhut oli teettänyt mainostoimistossa uuden värimaailman, ja se piti saada myös uuteen sääntökokoelmaan. Suunnittelin sääntölehden kannen asiakkaan väritoivomusten mukaisesti. Käytin tässä mallina seuralle tehtyä uutta banderollia, josta poimin kannessa esiintyvän ylä- ja ala raidoituksen. Halusin pitää kannen ulkoasun mahdollisimman selkeänä, kuten tämänlaiselle julkaisulle on sopivaa. Siksi käytin vain yksinkertaisia väripintoja (LIITE 2). Takakanteen suunnittelin yksinkertaisen yksivärisiluetin seuran logo-liikemerkistä.

5.5 Grafiikka ja kuvat

Julkaisu lähettää viestiä ensisijaisesti tekstin avulla, mutta usein tukena on myös kuvia ja grafiikkaa (Huovila 2006, 9). Teksti- ja kuvakerronta tulee saada toimimaan käsi kädessä niin, että lukijaa pystyy luomaan yhteyden niiden välille (Virtanen 2009, 135). Myös tässä työssä kuvien avulla tuetaan tekstissä ilmennettyä asiaa. Hyvä kuvitus antaa lukijalle ennakkotietoja tekstissä olevasta asiasta. Pahim-

millaan kuvitus kuitenkin saattaa antaa tekstin sisällöstä vääränlaisen kuvan. Silloin on mahdollista, että myös tekstiä tulkitaan virheellisesti. Kuvituksen tulee siis olla yhtenäinen tekstin kanssa.

Kuvalla on monia eri tehtäviä julkaisussa. Se kiinnittää katsojan huomion, se helpottaa viestin perillemenoja ja täydentää tekstissä ilmennyttä asiaa. Se tuo myös keveyttä ja mielekkyyttä lukemiseen ja näin myös viestin perillemenoon. Kuvan tehtävät voidaan jakaa kahteen eri osioon; Informatiivinen kuva täydentää tekstiä tai tuo uutta tietoa tekstin lisäksi, dekoratiivinen kuva tuo julkaisulle ilmettä ja tunnelmaa. (Pesonen 2007, 48.). Hyvä kuvitus on useimmiten molempia. Viesti välittyy ja ulkoasu näyttää hyvältä.

Myös asiakas halusi sivuille aiheisiin liittyviä kuvia, jotka lisäisivät lukemisen mielekkyyttä ja antaisivat, muuten asialliseen tekstiin hiukan keveyttä. Kuvien tarkoituksena omassa työssäni on näyttää kaikki oleellinen. Ei liian monimutkaisia ja tarkkoja kuvia. Tein erilaisia jääkiekkoaiheisia kuvia sivuille, joiden tehtävä on olla enemmän dekoratiivisia. Kuvat toimivat myös myöhemmin ns. kirjanmerkkeinä. Lukija saattaa muistaa julkaisua selatessaan ja kuvan nähdessään, mistä tekstissä puhutaan.

Suunnitellut kuvat ovat tyypillistä 2D-grafiikkaa. Ne on luotu Adoben Illustrator ohjelmalla, jolloin kuvan resoluutio pysyy aina tarkkana. Myös pelkistetty kuva voi olla kaunista. Kuvat muodostuvat kahdesta tai useammasta tasaisesta väripinnasta. Muodot ovat keveitä ja pehmeitä. Kuvat ovat helposti hahmoteltavissa selkeiden värirajojen takia. Yhteen kuvaan ei lisätä liikaa yksityiskohtia, ja värit ovat pääosin saman värin kolme eri tummuusastetta. (KUVIO 5.). Kuvien sommittelussa kannattaa ottaa huomioon samoja tekijöitä kuin esimerkiksi typografiassa. Yksi suuri kuva luo enemmän huomiota kuin monta pientä.

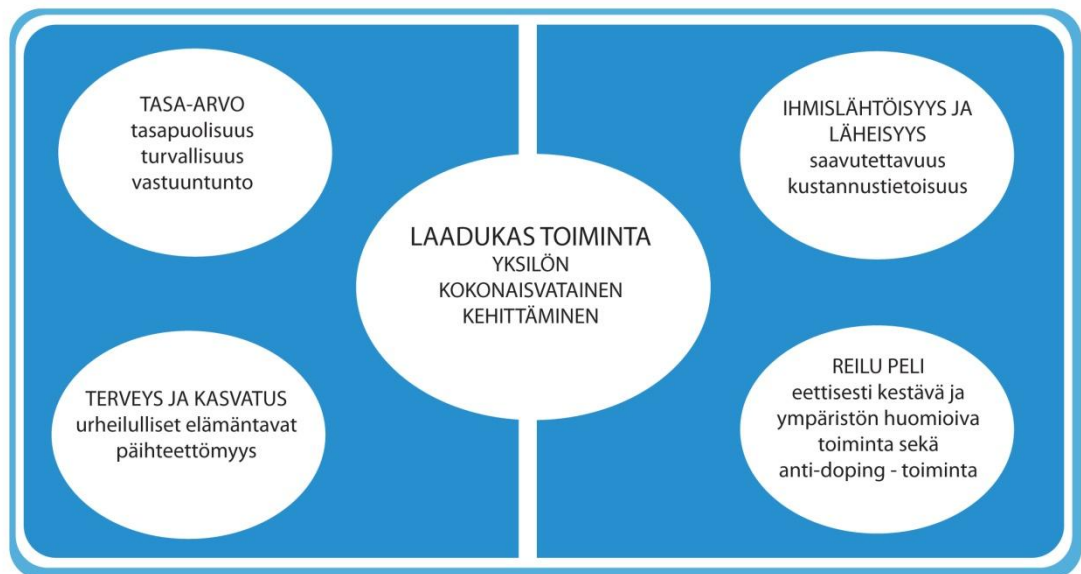
KUVIO 5. Esimerkki sivuilla esiintyvistä kuvituksista.

Kuten tämällytyypiseen viralliseen sääntökokoelmaan on sopivaa, halusin pitää ulkoasun selkeänä, mutta myös samalla elävöittää ulkoasua ja tukea kuvilla tekstin merkitystä. Joissain tapauksissa liika on liikaa. Esimerkkinä asiakas olisi halunnut joka sivulle, joissa puhutaan seuran talousasioista sivun kokoisen euron symbolin. Kompromissina lisäsin euron merkin sille sivulle, mistä talous asiat alkavat. Euron merkkiä olisi voinut myös hyödyntää ylätunnisteessa. Silloin se olisi myös toiminut tiedon etsinnän apuna. Tällöin olisi pitänyt suunnitella joka osiolle oma tunniste. Asiakas halusi kuitenkin, että kokonaisuus pysyy samana.

Valokuvia teokseen tuli ainoastaan muutama. Asiakas toivoi tiettyä valokuvaa seuran junioritoiminnasta, jolla oli myös seuralle tunnepohjaista merkitystä. Kuvassa ei myöskään asiakkaan pyynnöstä saanut esiintyä tiettyjä tunnistettavia henkilöitä. Lisäksi viimeiselle sivulle asiakas toivoi kuvaa jääkarhusta. Arvatenkin sellaista kuvaa ei käytössä ollut, joten valitsin kuvan Internetin vapaasta kuvapankista. Sääntökokoelmasta haluttiin virallisen näköinen, joten muita valokuvia ei käytetty.

Rajasin kuvia sopivammaksi ja tarkistin, että ne täyttävät painokohtaiset kriteerit esimerkiksi riittävän resoluution osalta.

Grafiikkaa käytetään myös suoranaisesti tiedon välittämiseen, jolloin puhutaan informaatiografiikasta. Näitä ovat esimerkiksi erilaiset kaaviot ja taulukot. Informaatiografiikan ulkoasu riippuu julkaisun yleisilmeestä ja tarkoituksesta. Tärkeintä on aina tuoda olennainen tieto ytimekkäästi esiin. Taulukoiden ja kaavioiden tarkoitus on nimenomaan havainnollistaa tietoa ja visualisoida tieto niin että vastaanottajan on se helppo ymmärtää. Kannattaa välttää kaikkea turhaa ja pitää kokonaisuus koko ajan selkeänä. Useimmiten turhat elementit vain hankaloittavat ymmärtämistä. (Pesonen 2007,55.). Sääntökokoelmaan tuli muutamia informatiivisia kuvia (KUVIO 6.) Alla olevassa kaaviokuvassa on esitelty seuran toiminnalle keskeinen arvopohja. Lisäksi se toimii myös hyvänä kuvituksena, koska se on esitetty jääkiekkokaukalon muodossa.

KUVIO 6. Esimerkki informaatiografiikasta.

6 TULOKSET JA POHDINTA

Ammattimaisen julkaisun tekeminen oli haastavaa, mutta myös erittäin opettavaisista. Tämä oli varsinaisesti ensimmäinen yksin tekemäni taittoprojekti. Projektista teki haastavaa se, että vaikkakin olin opinnoissani suuntautunut sisällöntuotantoon, olin keskittynyt enemmän videoihin, grafiikkaan ja nettisivuihin. Oikeastaan voisi sanoa että aloitin taittoprojektin tyhjästä, koska minun piti muistella myös ohjelmiston käyttöä.

Projektin aikana mieleeni kuitenkin palasi monia opiskeluvuosien aikana oppimiani asioita, joita en ollut kuitenkaan aikaisemmin käyttänyt. Oli hienoa huomata, miten pystyin hahmottamaan asiat ammattimaisesti ja miten pystyin käyttämään näitä oppimiani asioita hyväksi.

Sääntökokoelmasta piti saada yksinkertainen ja luettavuudeltaan selkeä. Juuri kokoelman luettavuus oli keskeisimmässä asemassa sääntölehden toteutuksessa. Sivuilla esiintyvän grafiikan piti tukea tekstin sisältöä, mutta myös elävöittää virallista kokoelmaa. Sommittelussa täytyi ottaa huomioon virallisen sääntökokoelman muotoilu. Mielestäni kokoelma täyttää hyvin kaikki sille asettamani kriteerit. Sommittelussa voidaan silti huomata pientä ongelmaa esimerkiksi silloin, kun teksti ei mahtunut oikealle sivulle. Painettavan julkaisun sivumäärän täytyi olla jaollinen neljällä ja tämä lisäsi sommittelun haastavuutta.

Myös julkaisun taitto vei paljon aikaa. Osittain tähän vaikutti se, että jouduin aluksi muistelemaan ohjelman käyttöä. Lisäksi asiakkaan toiveet muuttuivat usein projektin myötä. Tämän vuoksi jouduin muokkaamaan taittoa koko ajan uudelleen. Halusin panostaa ehkä liikaakin ulkoasun onnistumiseen, jotta voisin olla tyytyväinen lopputulokseen. Sen vuoksi tein useita erilaisia kuvioita sivuille ja tein julkaisun kansista monta eri versiota. Tämä toisaalta kehitti omaa osaamista, mutta vei aikaa muiden aihepiirien tarkastelulta.

Myöhemmin kokonaisuutta katsoessani huoman monia pikkuasioita, jotka olisi voinut tehdä vielä paremmin. Tämä liittyy itse tekstin muotoiluun, joka oli myös

asiakkaan vastuulla. Tähän liittyy osittain se, että taittamisprosessin aikana minulla ei ollut niin paljon aikaa kuin olisin halunnut itse teorian tutkimiseen. Lisäksi asiakas halusi välttämättä vaikuttaa tekstin muotoiluun. Tarkistukselle ja oikoluvulle jäi paljon vähemmän aikaa, kuin olisin toivonut. Sittemmin olen tutkinut monia eri lähteitä ja koonnut niistä myös itselleni paremman kuvan mitä hyvä luettavuus tarkoittaa. Ehkä tästä syystä kirjoittajakin huomaa kehittyneensä paremmaksi luettavuuden ymmärtäjäksi. Tätä opinnäytetyötä kirjoittaessa näkemykseni luettavuuden merkityksestä laajeni paljon suuremmaksi.

Mielestäni opinnäytetyöprojekti onnistui joka tapauksessa kokonaisuudessaan hyvin. Asiakkaan kanssa suunniteltu aikataulu piti, vaikka lopussa tulikin vielä monia muutoksia. Kokoelma meni painoon ajoissa. Myös kokoelmaa toimittaessamme painopaikkaan sain kuulla onnistuneeni tekemään kaikki oleelliset painamista koskevat muotoilut oikein. Myös asiakkaalta saamani palautteen perusteella voin olla tyytyväinen lopputulokseen. Asiakas oli niin tyytyväinen loppujen lopuksi, että maksoi palkkiota työstä. Sain opinnäytetyöstä itselleni hyvän referenssin työnäytteeksi.

LÄHTEET

Huovila, T. 2006. "look" Visuaalista viestisi. Helsinki: Inforviestintä Oy.

Itkonen, M. 2000. Typoteeseja: Tarkan typografian opas. 2. painos. Helsinki RPS-yhtiöt.

Itkonen, M. 2004. Typografian käsikirja. 2. painos. Helsinki: RPS-yhtiöt.

Kankaanpää, S. & Phiel, A. 2011. Tekstintekijän käsikirja. Helsinki: Suomen yritys-kirjat Oy.

Koskinen, P. 2001. Hyvä painotuote. Helsinki: Inforviestintä Oy.

Loiri, P & Juholin, E. 2002. HUOM! Visuaalisen viestinnän käsikirja. 3. painos. Helsinki: Inforviestintä Oy.

Loiri, P. 2004. typo.. Helsinki: Inforviestintä Oy.

Mattila, K. 2011. Keskustelu Ylivieskan Jääkarhut jääkiekkoseuran varapuheenjohtajan Kyösti Mattilan kanssa 8.2.2011.

Pesonen, E . 2007. Julkaisun tekeminen. Jyväskylä: Docendo Finland Oy.

Pesonen, S. & Tarvainen, J. 2003. Julkaisijan käsikirja. Jyväskylä: Docendo Finland Oy.

Teräväinen, J. 2002. Typografia luettavuuden apuna. Päättötyö. Pirkanmaan Taitekeskus. Viestintäalan perustutkinto.

Virtanen, H. 2009. Selkokielen käsikirja. Helsinki: Oppimateriaalikeskus Opike/KVL.

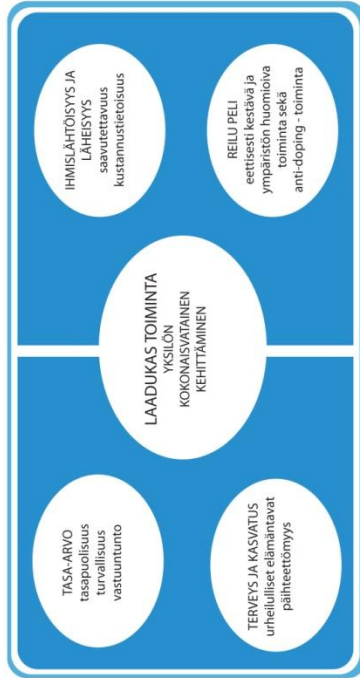
Ylivieskan Jääkarhut ry:n Pelisäännöt

Ylivieskan Jääkarhut ry:n Pelisäännöt

Ylivieskan Jääkarhut ry:n arvopohja

Toiminna noudatetaan arvopohjaa, joka perustuu seuraaviin asioihin:

Ylivieskan Jääkarhujen päätehtävä on olla kasvattajaseura

Kasvattaa ja kehittää lasten henkisiä ja fyysisiä ominaisuuksia tulevaa elämää varten ja antaa valmiuksia kiekkoliisiin taitoihin.

Joukkueiden jäsenet ja tehtävät

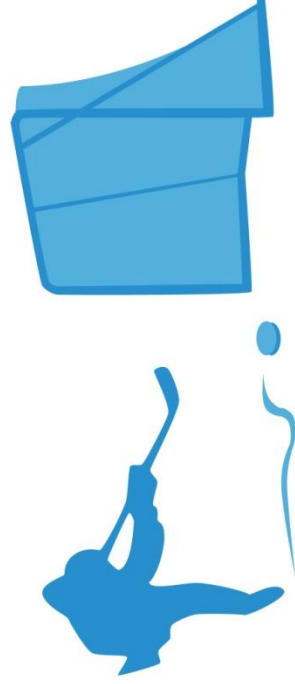
Jääkiekkjoukkueen muodostavat pelaajat ja johtoryhmä. Joukkueiden toimihenkilöt valitaan vanhempainkokouksessa. Valinnat tuodaan johtokunnan tiedoksi.

Johtoryhmään kuuluvat valmentajat, joukkueenjohtajat ja huoltajat. Lisäksi vanhempainkokouksessa tulee valita joukkueelle rahastonhoitaja ja kioskivastaava.

Johtoryhmän jäsenet vastaavat yhteisesti joukkueen asettamien urheilullisten ja kasvatuksellisten tavoitteiden noudattamisesta sekä näihin pyrkimisestä. Heidän tulee omalla asenteellaan ja toiminnallaan edistää seuran positiivista julkisuuskuvausta edustaessaan seuraa.

Esintyminen joukkueen tilaisuuksissa päihitteettömänä on kiellettyä. Samoin näkyvä tupakkatuotteiden käyttö on kiellettyä. Joukkueen johtoryhmä valvoo, että pelaajat noudattavat aina joukkueen kokouksessa ehdotonta alkoholin, tupakkatuotteiden ja nuuskan käyttökieltoa.

Johtoryhmän jäsenten tulee tiedostaa, että heidän käyttöksensä vaikuttaa siihen kuvaan, joka joukkueesta, seurasta ja koko jääkiekkoväestä muodostuu. Seuralla on voimassa olevat päihdepelisäännöt.

Ylivieskan Jääkarhut

